

Turkish Journal of Diaspora Studies

ISSN: 2717-7408 (Print) e-ISSN: 2757-9247 (Online)
Journal homepage: tjds.org.tr

AB Göç Yönetimi ve Dışsallaştırma: Türkiye-AB İşbirliği Örneği

Ebubekir Tavacı

To cite this article: Ebubekir Tavacı (2023) AB Göç Yönetimi ve Dışsallaştırma: Türkiye-AB İşbirliği Örneği, Turkish Journal of Diaspora Studies, 3(1), 108- 123, DOI: 10.52241/TJDS.2023.0056

To link to this article: <https://doi.org/10.52241/TJDS.2023.0056>

Submission Date: January 31, 2023 **Acceptance Date:** March 10, 2023

Article Type: Research Article

Licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Published online: 31 March 2023

Submit your article to this journal [↗](http://tjds.org.tr)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
tjds.org.tr

AB Göç Yönetimi ve Dışsallaştırma: Türkiye-AB İşbirliği Örneği

Ebubekir Tavacı

Siyaset Bilimi, Panthéon Sorbonne Üniversitesi, Paris, Fransa

Özet

Avrupa Birliği ülkeleri son yüzyılın en önemli göç destinasyonlarından birini oluşturmaktadır. Göçe dair meseleler eskiden devletlerin kendi egemenlik alanında iken AB projesinin gelişimi ile bu alanlarda Birliğin ulus-üstü organlarının yetkileri artmıştır. Yani AB göç politikalarında uzun bir süre hükümetler arası bir yaklaşım tercih edilirken zamanla kısmi bir ortak politikanın gelişiminden de söz edilmektedir. Güvenlik perspektifinden göç politikalarını oluşturan AB, özellikle son otuz yıldır göçü “dışsallaştırarak” yönetmeyi tercih etmektedir. Suriye İç Savaşı’nın neden olduğu göç krizinin bir sonucu olarak Türkiye ile iş birliği yapmak AB’nin göç politikalarının dışsallaştırılmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Bu çerçevede, 2015 yılındaki göç krizi sırasında Avrupa’ya göç akışını önlemek için iki tarafın üzerinde anlaşmaya vardığı 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Göç Mutabakatı bir başarı olarak sunulmuştur. Ancak bu açıklamanın yasal niteliği ve çeşitli yönleri birçok tartışmaya yol açmıştır. Gayri resmi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen bu iş birliği AB göç politikalarının dışsallaştırılması açısından önemli bir örnek niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler

Avrupa Birliği, Göç Politikası, AB-Türkiye 18 Mart Mutabakatı, Dışsallaştırma, Göç Krizi

EU Migration Management and Externalization: The Case of Turkey-EU Cooperation

Ebubekir Tavacı

Department of Political Science, Université Panthéon Sorbonne, Paris, France

Abstract

European Union countries have become one of the main migratory destinations in the last century. Issues related to migration were within the scope of the States, but with the development of the European project, the powers of supranational institutions in the Union in these areas have increased. An intergovernmental approach has long been favored in EU migration policies and a partial common policy has developed over time. The EU has built its migration policies from a security perspective and has preferred to manage migration with externalization, especially for the past thirty years. Due to the migration crisis caused by the Syrian civil war, cooperation with Turkey has been an important part of the externalization of EU migration policies. In the EU-Turkey statement on migration on March 18, 2016, both parties agreed to prevent migration flow to Europe from the migration crisis in 2015, and it was presented as a success. However, the legal nature and various aspects of this statement have generated much debate. This cooperation took place through informal methods and is an important example in terms of the externalization of EU migration policies.

Keywords

European Union,
Migration Policy,
EU-Turkey Statement
of 18 March 2016,
Externalization,
Migration Crisis

Giriş

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre 2015 yılında bir milyondan fazla göçmenin büyük bir kısmı Akdeniz yoluyla olmak üzere Avrupa'ya ulaştı (UNHCR, 2015). Avrupa Birliği'nin göçü yönetme araçları ve mevzuatını yetersiz bırakan bu büyük göç dalgası, Birliğin göç politikasının iki bileşeni olduğunu iddia ettiği ahlaki ilkelerinin ve pratik çıkarlarının ciddi bir biçimde çatışmasına sebep oldu. Max Weber (Weber, 1963) tarafından savunulan formülü kullanmak gerekirse AB, göçe mahkûm edilmiş insanları korumaya yönelik uluslararası taahhütleri, insani duruşunu koruma iddiası ve etik görevi ile üye devletlerin nüfuslarına vaat ettikleri yaşam tarzlarının gelecekteki istikrarına ilişkin sorumluluk arasında kalmıştır.

AB bu dönemde krizi yönetmek için üç tür önlem almıştır: denizde hayatları kurtarmak, gelenleri üye devletler arasında dağıtmak ve göçmen akışını sınırlamak (Van Middelaar, 2018). İlk olarak AB, dış sınırlarını güvence altına almak, insan kaçakçılarıyla mücadele etmek ve tehlike altındaki göçmenlerin hayatını kurtarmak amacıyla Akdeniz'de üç operasyon yürüttü: Orta Akdeniz'i kapsayan Themis Operasyonu, Doğu Akdeniz için Poseidon Operasyonu ve Batı Akdeniz'i kapsayan Indalo Operasyonu (European Council, 2023). İkinci olarak AB, üye devletler arasındaki dayanışmaya dayalı bir mülteci dağıtım politikası oluşturmaya çalışmış ancak Polonya, Macaristan veya Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin karşı çıkması nedeniyle başarılı olamamış ve "kota politikası" olarak adlandırılan bu politika benzeri görülmemiş bir siyasi krize sebep olmuştur. Üçüncü olarak AB, göçmenlerin kendi topraklarına girişini sınırlamak için bir geçiş ülkesi olan Türkiye ile bu konudaki iş birliğini güçlendirmek için 18 Mart 2016 tarihinde bir mutabakat imzalamıştır.

Eşi benzeri görülmemiş bir düzensiz göç akınının neden olduğu bu durum kimileri tarafından "mülteci krizi", kimileri tarafından "mülteci kabul krizi" olarak adlandırılmaktadır (Wihtol de Wenden, 2017). AB'nin o dönem bu krize dayanışma içinde güçlü bir cevap vermesini zorlaştıran üç temel unsur vardır. Birincisi, göçmenlerin çoğunlukla sığınma talep ettikleri ülkelerin 28 AB üyesi devlet içinde sadece Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık olmasıdır. Bu yüzden diğer ülkeler için bu kriz, bahsi geçen ülkelerin sorunuydu. İkincisi; çatışmaların, tarihin, diplomasi vizyonlarının, ulusal çıkarların üye ülkeler tarafından çok farklı yorumlanmasının sonucu olarak farklı göç politikası geleneklerinin olması ve bu durumun AB iltica sistemini uyumlaştırmayı imkânsız kılmasıdır. Üçüncü zorluk ise özellikle kriz anında popülizm ve seçim kaygılarının artmasıyla birlikte üye devletlerin iç siyasi gündeminden kaynaklı problemlerdir (Wihtol de Wenden, 2017).

Göç meselesi, Avrupa siyasi gündeminin merkezi bir unsurudur ve aynı zamanda Avrupa Birliği'nin dış ilişkilerinde giderek artan bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, bu makalenin amacı, AB göç politikalarının gelişimini kavramak ve AB'nin göç yönetimini dışsallaştırmasını Türkiye ile olan iş birliği üzerinden analiz etmektir. Çalışmada, AB içindeki

göç politikalarıyla ilgili bilimsel literatür, resmî belgeler ve ilgili uluslararası anlaşmalar, basın kaynakları vb. kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu çalışma kapsamında göç politikalarını etkileyen hükümetlerarası yöntem ve topluluk politikalarının oluşum süreçleri incelenecek ve 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı çerçevesinde AB'nin, göç krizine dair sorumluluklarını Türkiye'ye havale ederken AB adaylık sürecini nasıl enstrümantalize ettiği ele alınacaktır.

Hükümetler Arası Yöntem ve Göreli Ortak Politika

Roma Antlaşması çerçevesinde 1960'lı yıllarda Avrupa Topluluğu'nda ortak politikaların gelişimi önemli ölçüde artsa da göç konusu kişiyi, sermayeyi serbest dolaştırma, yerleşme ve çalışma özgürlüğünü sağlama gibi hedeflerle daha çok dolaylı şekilde ortaya konulmuştur. Bu dönemde Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa gibi Avrupa ülkelerinin Türkiye, Yugoslavya ve Kuzey Afrika ülkeleri ile yaptığı işgücü anlaşmaları sayesinde ekonomik bir göç rejimi uygulamaya konulmuştur (Balleix, 2013). 1970'li yıllardan itibaren bir yandan ekonomik krizlerin etkisiyle yaşanan durgunluk dönemlerinin yol açtığı yüksek işsizlik oranları diğer yandan da gelişme sürecindeki üretim teknolojilerinin sonucu olarak işçi niteliklerinin evrilmesiyle birlikte dışarıdan göçmen işçi kabulü uygulamasında kısıtlamalar başlamıştır. Öte yandan bu dönemde aile birleşmesi ya da siyasi sığınma talepleri gibi gelişmelerin sürmesi de Avrupa'ya olan göçün bir anda kolayca durdurulabilecek bir olgu olmadığını göstermiştir. Bu dönemler, sosyal güvenlik şemsiyesi altına giren göçmenlere sağlanan güvence ile ekonomik amaca ne kadar hizmet ettiklerinin de kıyaslanmaya başlandığı yıllar olmuştur.

Avrupa Topluluğu'nun göç konusundaki yıllar süren eylemsizliğinin ardından Avrupa ülkeleri, ilk olarak göçmen akışını düzenlemek için hükümetler arası iş birliğini geliştirmişlerdir (Balleix, 2013). Topluluk çerçevesi dışında doğmasına rağmen, hükümetler arası iş birliğinin ilk sonucu 1985 yılında 5 Avrupa Topluluğu Üye Devleti (Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda) tarafından imzalanan Schengen Anlaşması'dır. Bu Anlaşma, dış sınırları ortaklaştırarak imzacı devletlerin iç sınırlarındaki kontrolleri kademeli olarak kaldırmasını amaçlıyordu (De Biolley, 2006). Bu devletlerin göç konusundaki resmi iş birliği, kişilerin serbest dolaşımına dayanmaktadır. 1990 yılında Schengen Anlaşmalarının Uygulanmasına dair Sözleşme yine bu devletler tarafından imzalanmıştır. Schengen Bölgesi İtalya, İspanya, Portekiz ve son olarak diğer üye devletlerin katılımı sayesinde genişlemiş ve 1997 yılına gelindiğinde Avrupa Birliği'nin 15 üye devletinden 13'ü Schengen Bölgesi'nde yer almıştır. Schengen Anlaşması'nı dış göçün daha sıkı şekilde kontrol edilmesi yolunda en önemli kilometre taşlarından birisi yapan; içeride geçiş serbestliğini uygularken güçlü denetimle dış sınırları göçe karşı yüksek güvenlikli hale getirme hedefidir. Göç ve güvenlik arasındaki ilişkinin siyasi olarak somutlaştırılması, Schengen Anlaşması aracılığıyla Avrupa'da resmîyet kazanmıştır (Brochman, 1999). Bu yönüyle AB'nin göç politikalarını Schengen Anlaşması'nı dikkate almadan okumak olanaklı değildir.

1986'da "ortak pazardan iç pazara" geçişi temsil eden Avrupa Tek Senedi'nin imzalanması, Topluluk içinde kişilerin serbest dolaşıma yönelik önemli bir adımı sembolize ederken aynı zamanda göç hareketleriyle ilgili hükümetler arası iş birliğinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Kişilerin serbest dolaşımı fikri, yeni ihtiyaçlarla beraber yeni sonuçlar da yaratmış ve iç sınır kontrollerini kaldırma veya azaltma ihtiyacı doğurmuştur. İç sınırlarda denetimlerin kaldırılmasıyla ortaya çıkabilecek güvenlik sorunu, dış sınırlarda denetimlerin güçlendirilmesini, bu alanda yeni düzenlemelerin yapılmasını ve bu konuyla bağlantılı iltica ve göç politikalarının yeniden tanımlanmasını gerektirdiğinden üye devletlerin birlikte hareket etmesini de bir zorunluluk haline getirmiştir. Bu nedenle, söz konusu ülkelerin İçişleri ve/veya Adalet Bakanlarının yanı sıra her devletin üst düzey yetkilileri ve uzmanlarından oluşan Trévi IV (veya Trévi 1992) adlı bir çalışma grubu, özellikle sınır kontrollerinin kaldırılmasının güvenlik konusuyla ilgili olası sonuçları ve ihtiyaçları üzerinde çalışmak üzere kuruldu. Ayrıca ortak bir vize politikası geliştirmek, dış sınırlarda kontrolleri güçlendirmek ve belge sahtekarlığına karşı mücadele etmek için 1986 yılında geçici bir göçmenlik grubu kuruldu. Hükümetler arası iş birliğine dayanan bu çalışma grupları üzerinde Avrupa Komisyonu'nun gözlemci statüsü olsa da Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı tamamen dışarıda tutulmuştur (Balleix, 2013). Bu çalışma grupları teknokrat karakterlerinden dolayı eleştirilmiştir. Avrupa Tek Senedi'nin imzalanmasını, Schengen'in güvenlik risklerini artıracığı endişelerinin açığa çıkması olarak görmek de mümkündür. Ayrıca iltica ve göç politikalarında bölgesel bir modeli konuşmanın gerekliliği ile ilgili bir çağrı niteliğindedir. Nitekim, göçü daha kontrol edilebilir hale getirmek için ortaya çıkan model 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin Sözleşmesi'nde ortaya konmuştur. Dublin Sözleşmesi, 1993'ten beri uygulanan Schengen Sözleşmesi'nin ilticaya ilişkin hükümlerinin yerini almıştır (Gacon, 2001). Dublin Sözleşmesi ile bir sığınmacının farklı üye devletlerde birkaç sığınma başvurusu yapmasının önüne geçmek ve inceleme sürecinden hangi devletin sorumlu olacağını belirlemek amaçlanmıştır. Buna göre, göçmenlerin iltica talepleri tek bir devlet tarafından yürütülecek böylece farklı kararların önüne geçilebilmesi ve süreçlerin hızlanması, döngüsel göçün de frenlenmesi sağlanacaktır. Bununla birlikte, Dublin Sözleşmesi'nin karışık sonuçları nedeniyle Amsterdam Antlaşması, bir üçüncü ülke vatandaşından yapılan sığınma başvurusunu işleme koymaktan sorumlu devleti belirlemek için kriterler ve mekanizmalar getirmiştir (Lamort, 2016).

1990'lardaki başlangıcından bu yana Avrupa göç ve iltica politikalarının entegrasyonu iki farklı mantığı birleştirmiştir: hükümetler arası bir yöntem ve topluluklaştırma (Lavenex, 2006). 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, üç sütunla tanımlanan bir kurumsal mimari oluşturmuştur. Birinci sütun Avrupa Topluluğu'nun temellerini oluşturur, ikinci sütun Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını tanımlar, üçüncü sütun Adalet ve İçişleri'ni içerir. Bu yapıda, vizeye dair temel prensipler (örneğin; ülkelerin kara listesi, standart vize modeli, akın durumunda vize zorunluluğunun geçici olarak yeniden tesis edilmesi) birinci sütunda yer alırken iltica, sınır kontrolü ve düzensiz göçle mücadele gibi

konular üçüncü sütunda yer almaktadır. Birinci sütundaki konular “ortak çıkar meseleleri” olarak kabul edilir ve topluluk organları tarafından yürütülür ancak üçüncü sütun hükümetler arası iş birliğinin konusu olduğundan ve genellikle Komisyonun asgari katılımıyla üye devletler arasındaki fikir birliği ilkesine göre yönetildiğinden Topluluk yetki alanında değil hükümetler arası alanda kalmaktadır. Bu çerçevede, Maastricht Antlaşması uyarınca Avrupa Birliği’nin demokratik meşruiyetini garanti eden kurum olarak Avrupa Parlamentosu’nun iltica ve göçe ilişkin karar alma süreçleriyle çok sınırlı bir ilişkisi vardı (Balleix, 2013). Yetkileri düzenli bilgilendirilme, istişare, tavsiyelerde bulunma ve konuyla ilgili yıllık bir tartışma düzenlemek ile sınırlıydı. Bu nedenle, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı’nın konuyla ilgili yasal kontrolü, Sözleşmenin bunu öngören hükümlerinin yorumlanması sınırları dahilinde zayıf kalmıştır.

Maastricht Antlaşması’nda göçün ele alınış şekline yönelik deneyimler ve eleştiriler nedeniyle göç konusu, hükümetler arası üçüncü sütundan ulus-üstü olan birinci sütuna taşınmış, AB organlarına göç konularında yetki verilmiştir. 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması’nın karar alma süreçlerine değişiklikler getirerek göç politikası açısından Avrupa Birliği tarihinde ilk kez bazı kararların alınmasını sağlamıştır. Her şeyden önce göç meselesi Avrupa Birliği Komisyonu, Parlamento ve Adalet Divanı gibi kurumların yetkili olduğu Topluluk alanına yerleştirilmiştir (Julien-Laferriere, 2008). Bu Anlaşmanın yürürlüğe girmesinden bu yana göç politikasında özellikle uzun bir süre boyunca yalnızca basit istişare yetkisine sahip olan Parlatentonun yetkilerinin de artmasıyla kademeli bir Avrupalılaşıma yani ortaklaşma gerçekleşmiştir (Guiraudon, 2010). Özetle, Amsterdam Antlaşması vize, iltica, göçmenlik ve kişilerin serbest dolaşımına ilişkin diğer politikalar gibi hususları üçüncü sütundan birinci sütuna aktarmakta dolayısıyla bu konular artık Topluluk yetki alanına dahil edilmektedir. Diğer yandan Anlaşma, AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilen önlemlerin, bir üye devletin ilgili alanlarda bu Antlaşma ve uluslararası anlaşmalarla uyumlu ulusal hükümleri sürdürmesini veya uygulamaya koymasını engellemediğini de belirterek üye devletlere hareket alanı bırakmıştır (Balleix, 2013). Kısmi yahut görelî topluluklaşma olarak adlandırılacak bu gelişmeler, özgürlük, güvenlik ve adalet alanının aşamalı olarak kurulmasına dayanmaktadır.

1999 yılında gerçekleşen Tampere Zirvesi, AB’nin göç politikalarında önemli bir dönemeç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dış göçün temel nedenlerine inme iradesinin ortaya konduğu zirvede göçün kaynak ülkelerdeki koşullar dikkate alınmadan yönetilmesinin mümkün olamayacağıyla ilgili bir itiraf da söz konusudur. 2003 yılındaki Lahey Zirvesi’nde Tampere Zirvesi kararlarına bağlılık vurgusu yapılmış olmakla birlikte, düzensiz göçle mücadelenin ön planda tutulduğu ifadeler kullanılmıştır. Bu çerçevede, kısmen yerleştirme programlarına değinilmekle birlikte düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi, sınır güvenliğinin güçlendirilmesi ve Frontex’e fon sağlanmasıyla ilgili vurgular, göçün sınırlar dışında yönetilmesiyle ilgili anlayışı öne çıkarmaktadır. Lahey Zirvesi’nin

kararlarını, 2004 yılındaki Lahey Programı'nın, 'göçün bütün aşamalarına ilişkin kapsamlı bir yaklaşım oluşturulsun' çağrısı tamamlamıştır. 2005-2009 yıllarını kapsayan bu program, göç akışlarının etkin yönetimi, ortak bir iltica prosedürü, yasal göç planı vb. konularda belirli düzenlemeler getirmeyi öngörüyordu. Program kapsamında göç akışını sınırlamak için komşuluk politikası, iş birliği ve kalkınma yardımı gibi bazı araçların devreye sokulması planlanmıştır. Ayrıca, iç sınır kontrollerinin sağlamaştırılmasına ve göç yönetiminde "dış boyutun" güçlendirilmesine vurgu yapılmıştır.

Gelinen bu süreçte, 2008 yılında Fransa'nın dönem başkanlığında oluşturulan AB İltica ve Göç Paktı'nda göç politikalarına yönelik önemli başlıklara yeniden vurgu yapılmıştır. Buna göre üye devletler kendi kapasitelerine uygun düzenli göçmen kabul programları uygulayacaklar, düzensiz göçle etkin mücadele edecekler, düzensiz göçmenleri kaynak ya da transit ülkelere gönderecekler, etkili sınır kontrolü sağlayacaklar ve tek bir sığınma/iltica ağı prosedürü uygulayacaklardır. Nitekim 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Anlaşmasının 79. maddesi de özgürlük, güvenlik ve adalet alanında oy birliği usulünden vazgeçilerek nitelikli çoğunluk usulüne geçilmesi ayrıca düzensiz göçle mücadelede sınır dışı ve geri göndermenin etkin uygulanmasını vurgulamaktadır (**AB Başkanlığı**). Bu anlaşma, ortak politikalar geliştirmek amacıyla vize, iltica ve göçmenlik konularını Avrupa Birliği'nin yetki alanına taşımaktadır. Dolayısıyla Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle bahsi geçen konularda Avrupa Parlamentosu'nun demokratik denetimi ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın hukuki denetimi güçlenmektedir. Ayrıca düzensiz göç akınlarını yönetebilmek için üçüncü ülkelerle ortaklık ve iş birliği de Lizbon Anlaşması çerçevesinde öngörülmektedir (**Imbert, 2017**).

AB'nin Göç Politikasını Dışsallaştırması: Türkiye Örneği

Göçün kültürel bir tehditten ziyade fiziksel bir tehdit (**Lahav & Messina, 2005**) olarak görüldüğü 2000'li yıllarda göçe dair politikalar da güvenlikçi bir yaklaşımla oluşturulmaktadır (**Bigo, 1998**). Politik söylemde sıklıkla kullanılan göçmen istilası imajının, politik aktörler tarafından sistematik olarak benimsenmeye devam etmesi sebebiyle canlılığını yitirmediğini söylemek mümkündür. Üstelik göç ve güvenlik arasındaki bu bağın temelleri, gerçeklerden çok hayal dünyasına dayansa da göç politikalarının tanımlanmasında somut sonuçlar doğurmaktadır. Bu güvenlikçi yaklaşımla oluşturulan politikalar arasında dışsallaştırma (*externalisation*) Avrupa Birliği örneğinde öne çıkmaktadır. Yirmi yılı aşkın bir süredir Avrupa Birliği ve üye devletleri, Avrupa sınırlarını dışsallaştırmak ve göç akışlarını daha iyi yönetmek için üçüncü ülkelerle yakın iş birliği kurmuştur (**Cournil, 2012**). Ekonomi kökenli olan "dışsallaştırma" terimi, 2003 yılından bu yana STK'lar, medya ve bazı akademisyenler tarafından Avrupa Birliği'nin sığınmacıların kabulü ve barınması veya başvurularının işlenmesi konusundaki sorumluluğunun bir kısmını, genellikle göçmenlerin menşe ülkeleri veya geçiş ülkeleri olan üçüncü ülkelere devretmek için yürüttüğü politikaları adlandırmak için sıklıkla kullanılmaktadır (**Rodier, 2008**). Dışsallaştırma

terimi genellikle bu politikaların muhalifleri tarafından kullanılmakta ve Avrupa Birliği'nin resmi terminolojisinde "iltica ve göçün dış boyutu" olarak tanımlanmaktadır.

1990'ların başında vize sistemi, sınırları yasa dışı yollardan geçenler için cezalar getirirken aynı zamanda geri kabul anlaşmaları ve tampon bölgelerin kullanımını da artırmıştır (Wihtol de Wenden, 2005). Avrupa Birliği'nde göçü dışsallaştırma politikasının, 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması'nda özgürlük, güvenlik ve adalet alanının ilan edilmesiyle başladığını ardından 1999'daki Tampere Zirvesi ve 2004 yılındaki Lahey Programı'yla devam ettiğini söylemek mümkündür. Tampere Zirvesi'nde Avrupalı liderler, 2000-2004 döneminde Avrupa Birliği içinde iltica ve göç konularına ilişkin ortak bir eylem planı oluşturmaya karar vermişlerdir. Bu zirvede AB topraklarına yönelen göç meselesi, göçmenlerin geçiş ve menşe ülkelerindeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşullar dikkate alınarak kapsamlı bir şekilde ele alınmış ve üye devletlerin ortak hareket etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir (Gacon, 2001). Örneğin bu çerçevede 2003 yılında İngiltere Başbakanı Tony Blair, ekonomik yardım karşılığında menşe ve geçiş ülkelerinde koruyucu tampon bölgeler oluşturmayı teklif etmiştir (Wihtol de Wenden, 2005). Tampere Avrupa Zirvesi'nin sonuçları Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin ilgili üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamasına yönelik bir davet de içermektedir (European Council, 1999).

Rodier, göç politikasının dışsallaştırılmasının araçlarını üç başlıkla özetlemektedir: koruma, komşuluk ve ortak kalkınma (Rodier, 2008). Burada "koruma", göçmenlerin Avrupa Birliği'nin koruması altında olacağı Avrupa toprakları dışındaki alanların inşasını sembolize etmektedir. "Komşuluk", düzensiz göçle mücadelede iş birliği içinde çalışmak ve Birliğin sınırlarının etkin yönetimi için Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde transit ülkeler ve göçmenlerin menşe ülkeleri ile iyi ilişkiler kurulmasını sembolize etmektedir. Son olarak, "ortak kalkınma", AB'nin kalkınma yardımları sayesinde bu ülkelerden gelen göçü sınırlamak için henüz Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesi içinde olmayan ülkeleri hedeflemektedir (Wa Kabwe-Segatti, 2009).

Göç politikasının dışsallaştırılmasının en önemli araçlarından biri de Avrupa Birliği tarafından sıklıkla kullanılan Geri Kabul Anlaşmalarıdır (Wihtol de Wenden, 2005). Bu anlaşmalar, düzensiz bir durumda Avrupa'ya ulaşan yabancıların menşe ülkelerine veya geçiş yaptıkları transit ülkeye geri gönderilmeleri için devletlerin izlemesi gereken prosedürleri belirleyen anlaşmalardır (Morice & Claire, 2013). Bu enstrüman, Avrupa Birliği'nin yasa dışı göçle mücadele stratejisinin bir parçasıdır. Bu bağlamda ilk geri kabul anlaşmaları Barselona süreci çerçevesinde tartışılmış ve üye devletler "mülteci" kavramı üzerinde anlaşmışlardır (Morice & Claire, 2013). Avrupa Birliği için bir güvenlik bandı olarak da kabul edilen güvenli üçüncü ülkeler, geri kabul anlaşmasının yanı sıra uluslararası metinlerin de sorumluluğunu üstlenmektedir ve hukuken bu metinlerle bağlıdır. Standart bir geri kabul anlaşmasını imzalarken sözleşme tarafları 1951 tarihli Cenevre

Sözleşmesi, 1967 New York Protokolü, 1966 Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve son olarak Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı gibi uluslararası kabul görmüş metinlere uygun prosedürler öngörmelidirler (Cassarino, 2010). Tüm bu uluslararası metinler, devletleri düzensiz göçmenleri güvenliklerinin ve yaşam haklarının tehdit altında olacağı ülke ve bölgelere geri göndermekten menetmektedir (geri gönderme yasağı ilkesi).

AB geri kabul anlaşmaları çerçevesinde, iltica başvurusu reddedilen ve Avrupa Birliği'nden geri gönderilen kişilerin kendileri için tehlike arz eden ülke ve bölgelere sınır dışı edilmeden güvenli üçüncü ülkelerde uluslararası korumanın diğer tamamlayıcı enstrümanlarından yararlanabilmeleri gerekmektedir. Geri kabul anlaşmalarını üçüncü ülkeler için cazip hale getirmek amacıyla özel ticaret imtiyazları, bölgesel ticaret bloğuna katılım, teknik iş birliği, artırılmış kalkınma yardımı ve Avrupa Birliği'ne giriş için vize kolaylığı gibi teşvikler sunulabilmektedir (Cassarino, 2007).

Avrupa Birliği'nin göç politikalarının dışsallaştırılması çerçevesinde Türkiye önemli bir yerde bulunmaktadır. Öncelikle, Türkiye uzun zamandır Avrupa'ya göçün köken ülkelerinden birisidir. Bununla beraber Asya, Orta Doğu ve hatta Afrika'dan Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenler için de bir geçiş ülkesidir. Bu sebeple, Avrupa Birliği ve Türkiye 2002 yılı Kasım ayında bir geri kabul anlaşmasının müzakerelerine başlamış ve uzun bir müzakere sürecinin ardından¹, taraflar 16 Aralık 2013'te anlaşmaya varmıştır. Buna paralel olarak Türk vatandaşları için kısa süreli vize serbestisine dair bir diyalog başlatılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2013). AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması aşamalı olarak yürürlüğe girmek üzere imzalanmış, Türk vatandaşları için yürürlüğe girme tarihi 1 Ekim 2014 iken üçüncü ülke vatandaşları için bu tarih 1 Ekim 2017 olarak belirlenmiştir (Giannopoulos, 2019). Ancak Suriye'de yaşanan iç savaşın bir sonucu olan 2015 yılındaki sığınmacı krizi ile Türkiye'yi Ege Denizi üzerinden Yunanistan'a bağlayan Doğu Akdeniz yolunun düzensiz göçmenler tarafından en çok kullanılan güzergâh olması, göçmen ölümlerinin artması ve öngörülemez bir göç hareketliliğinin ortaya çıkması Anlaşmayı üçüncü ülke vatandaşları bakımından daha erken bir tarihte uygulama konusunda AB'yi harekete geçirmiştir.

AB'nin üye olmayan ülkeler ile göç konusundaki iş birlikleri, bazen resmî açıklamalar gibi esnek hukuk (*soft law*) enstrümanlarını kullanarak yapılmaktadır (Basilien-Gainche, 2020). Esnek hukuk, kriz anlarında ve acil durumlarda, doğrudan uygulamaya geçebilmek adına alınan önlemlerle parlamentoların ve yüksek mahkemelerin denetimi ile zaman kaybetmeden politika yapımcıların hızlı hareket etmesine imkân sağlamaktadır (Slominski

¹ AB'nin diğer ülkelerle yaptığı geri kabul anlaşmalarının ortalama müzakere süresi 3-4 yıl iken Türkiye ile yapılan anlaşmanın müzakereleri 12 yıl sürmüştür.

& Trauner, 2021). Bu bağlayıcı olmayan hukuk araçları devletlere eylemlerinde basitlik ve esneklik imkânı sağlamaktadır. Ancak bunun üzerine kurulan iş birliklerinin daha az şeffaf olduğu da yadsınmamaktadır (Giannopoulos, 2019). Avrupa Birliği ve Türkiye'nin göç krizi bağlamındaki düzensiz göçle mücadele iş birliği de buna bir örnek teşkil etmektedir. 18 Mart Mutabakatı Birlik tarafından bir acil durum retorikleriyle gerekçelendirilerek yasma organı dışarıda bırakılarak yürütülmüştür. Bu Mutabakatın hazırlanışında ne Avrupa Parlamentosu ne de Türkiye Büyük Millet Meclisi sürece dahil edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre 2015 yılında Suriye'deki savaştan kaçmaya çalışan bir milyonun üzerinde sığınmacı Avrupa Birliği topraklarına Türkiye üzerinden Ege denizini aşarak varmıştır (UNHCR). Almanya'nın teşvikleri ile AB'nin, o dönemde halihazırda iki milyondan fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye ile ortak bir çalışma yürütmesi bu krizin yönetilebilmesi adına bir çözüm olarak sunulmuştur (Alcandre, 2016). Avrupa Komisyonu'nun da desteği ile bu ortaklık AB'nin düzensiz göç ile mücadelesinin temel taşı haline gelmiştir. Bu çerçevede, 2015 yılının Ekim ayında Avrupa Komisyonu Türkiye'deki sığınmacılara ve onlara ev sahipliği yapan Türk toplumuna finansal destek de içeren bir ortak bir eylem planı önermiştir. Türkiye ve AB'nin alması gereken önlemleri belirleyen bu eylem planı 29 Kasım 2015'te Türkiye-AB zirvesinde de kabul edilmiştir. Zirvenin sonuç bildirisinde taraflar, 2013 yılında imzalanan ve aşamalı olarak yürürlüğe girecek olan Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın 2016 Haziran ayından itibaren tam olarak uygulanması konusunda mutabakata varmıştır (European Council, 2015). Ayrıca taraflar, ilgili 72 kriter karşılandıktan sonra en geç Ekim 2016 sonuna kadar Türk vatandaşları için kısa süreli vize serbestisi uygulamasının yürürlüğe konmasını öngörmüştür (European Council, 2015).

Komisyon tarafından önerilen eylem planı, Avrupa Birliği ve Türkiye'den bazı taahhütler içermektedir. Bunlardan Avrupa Birliği'nin en önemli taahhütleri şunlardır: insani yardım dernekleri aracılığıyla Türkiye'deki sığınmacıların durumunu iyileştirmek için mali yardım, Avrupa topraklarına girme sürecinde göçmenlere hukuki danışmanlık, insan kaçakçılığına karşı Türkiye'nin kapasitesinin güçlendirilmesi, AB üyesi devletler ile Türkiye arasında geri dönüş ve yeniden bütünleşme prosedürlerine ilişkin iş birliğinin teşvik edilmesi, Türkiye'de bir Frontex irtibat ofisinin konuşlandırılması ve bunun yanı sıra etkili bir iltica, göç, vize ve entegre sınır sisteminin geliştirilmesi (De Marcilly & Garde, 2016). Türkiye'nin taahhütleri ise uluslararası koruma mevzuatını uygulamak, göçmenleri kayıt altına almak, sığınmacıların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak, yasa dışı göçü önlemek için Yunanistan ve Bulgaristan ile iş birliği yapmak, uluslararası korumaya ihtiyaç duymayan düzensiz göçmenlerin yeniden kabulüne ilişkin prosedürlerin hızlandırılması, ilgili kişilerin mülteci statüsü kazanmasını sağlamak, Avrupa Birliği ve üye devletler ile bilgi alışverişini ve iş birliğini yoğunlaştırmak, yüksek düzeyde yasa dışı göç kaynağı olan ülkelerle vize alma prosedürlerini değiştirmek ve Frontex ile iş birliğini yoğunlaştırmaktır (De Marcilly & Garde, 2016).

Bu ortaklık karşılığında Türkiye, birkaç yıldır tıkanmış olan Avrupa Birliği'ne katılım sürecini (Kafyeke, 2006) yeniden canlandırmayı başarmıştır². Avrupa Birliği de böylelikle, AB üyelik sürecine dair 17. fasıl olan Ekonomi ve Para Politikasını³ açmayı ve ayrıca Gümrük Birliği'ni güncelleştirmeyi kabul etmiştir (European Council, 2015). Eylem Planı'nın uygulanmasındaki ilerlemeye rağmen Türkiye'den Yunanistan'a geçen düzensiz göçmen sayısının Avrupalı liderler için hala çok yüksek olması sebebiyle müzakereler devam etmiş ve taraflar 2016 yılının Mart ayında iki olağanüstü zirvede gelecekteki ayrıntılı eylemlerini yeniden belirlemiştir (Monceau, 2017).

2015'te AB'ye yönelen düzensiz göç artışları AB ülkelerini kaygılandırırken aynı zamanda AB'yi göçün kaynağına ve güzergâhına dönük neler yapılabileceği arayışına sürüklemiştir. Bu çerçevede AB, Avrupa Birliği'nin İşleyişi hakkında Anlaşma'nın üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşması yapılabilmesine imkân veren 79'uncu maddesinin üçüncü paragrafı ve uluslararası anlaşmalar yapılması hususunu ele alan 218'inci maddesinin altıncı paragrafının (a) bendine istinaden imzalayıp, 7 Mayıs 2014 tarihinde onayladığı Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma'nın (Asar & Ögdü, 2021) uygulamasının öne çekilmesiyle ilgili hamle-yi yapmış, Türkiye ile 18 Mart Mutabakatı'nı imzalamıştır (European Council, 2016).

Türkiye, 18 Mart Mutabakatı ile ilgili açıklamasında düzenlemenin insani gereklilikler, Ege'de düzensiz göçmen ölümlerinin önüne geçme, insan kaçakçılığı zincirini kırma, insanları düzenli göçe yönlendirilme amacına matuf yapıldığını ifade etmiştir (T. C. Dışişleri Bakanlığı). Mutabakatta yer alan hususları şu başlıklarla ifade etmek mümkündür: düzensiz göçmenlere yönelik güvenceler kayıt altına alma ve uluslararası koruma başvuruları, geri alınan bir göçmene karşılık bir göçmeni yerleştirme, düzenli göçte kalıcılığı sağlama, Türk vatandaşlarına vize serbestisi, AB'ye düzensiz göçü önlemede Türkiye'den beklentiler, gönüllü insani kabul planı, mali destek, Suriye içindeki insani koşulların iyileştirilmesi.

Mutabakat, Avrupa Birliği tarafından göç krizine bir yanıt olarak sunulmuş ve kısa sürede sonuçlarını vermiştir. Bu sayede Yunan adalarına gelenlerin sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Örneğin, Aralık 2015 ile Şubat 2016 sonu arasında Yunanistan'a yaklaşık 200 bin göçmen gelirken bir yıl sonra aynı dönemde gelenlerin sayısı 3 bin 500 civarında kalmıştır (Le Monde, 2017).

Mutabakat siyasi açıdan her iki taraf için de çok faydalı görünse de pek çok zaafi bünyesinde barındırmakta ve birçok açıdan eleştirilmektedir. Her şeyden önce söz konusu Mutabakat, yasal dayanağı olan uluslararası bir anlaşma değil, düzensiz göç karşı ortak

² 2015 yılına kadar Türkiye'nin AB adaylığı sürecindeki 35 fasıldan ancak 14 tanesi açılabilmiştir. Bu fasıllardan da yalnızca birisi tamamlanarak kapatılmıştır.

³ Bu fasıl 14 Aralık 2015 tarihinde açılmıştır.

mücadele için siyasi bir deklarasyondur. Ayrıca uluslararası insan hakları hukuku ve/veya AB hukuku ihlali içerdiğinden, AB-Türkiye beyanının hukuki geçerliliği şüphelidir. İnsani yardım STK'ları, Birliğin göç ve iltica politikasının dışsallaştırılmasını sembolize ettiğine işaret ederek bu mutabakata yönelik ciddi eleştiriler getirmektedir. Hatta, Uluslararası Af Örgütü bu mutabakatı “Avrupa için bir utanç” olarak nitelendirmiştir ([Amnesty International, 2017](#)).

Eleştiriler genel olarak mutabakatın üç yönüne odaklanmaktadır. İlk olarak, Anlaşmanın insan haklarına uygunluğu ve Türkiye'nin mülteciler için güvenli bir ülke olarak değerlendirilmesi Avrupa Parlamentosu'nda ve başka mecralarda çok tartışılmıştır ([European Parliament, 2016](#)). İkincisi, Mutabakatın hukuki niteliğinin tartışmalı olmasıdır ([Guerin, 2019](#)). Eleştirilerin yoğunlaştığı üçüncü nokta ise sığınmacıların AB-Türkiye ilişkilerinde araçsallaştırılmasıdır. Son olarak, 18 Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Mutabakatı şekil olarak yalnızca bir basın açıklaması olduğundan Avrupa Parlamentosu'nun ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulmamıştır. Bu durum da hukuki sonuçlar doğuran bu mutabakatın meşruiyetinin sorgulanmasının önünü açmaktadır.

Sonuç

Avrupa Birliği projesi kapsamında göçle ilgili konular eskiden üye devletlerin egemenlik alanında yer alırken zamanla bu meselelere dair Birliğin ulus-üstü organlarının yetkileri artmıştır. Uzun bir süre göçe dair ortak bir politika yokluğunun ardından hükümetler arası yöntem yerini kısmi bir ortak politikaya bırakmıştır. Bu süreçte AB, göç politikaları oluşurken göç konusu da güvenlik perspektifinden ele alınmaya başlanmıştır. Göçün güvenleştirilmesi, göç akışlarının kontrolünün sınırların dışında yapılmasını ve tampon bölgelerin yaratılmasını da beraberinde getirmiştir ve AB, göç yönetimini dışsallaştırmayı tercih etmiştir. Birçok düzensiz göçmen için AB'ye geçişte transit ülke konumunda olan Türkiye AB göç politikasının dışsallaştırılmasında önemli bir role sahiptir ve bu politikaların başarıya ulaşmasında katkısına ihtiyaç duyulan bir ülke konumundadır. Özellikle 2015 yılındaki göç krizi ile AB-Türkiye iş birliği bunun için bir örnek niteliğindedir. Bu iş birliğinin taahhüdü olan 18 Mart 2016 Mutabakatı, AB tarafından Avrupa'ya göç akışını önleyecek acil durum çözümü olarak sunulmuştur. Ancak üzerinden geçen zamana rağmen bu mutabakat gerek yasal niteliği gerek başka yönleri ile tartışmalı olarak kalmıştır ve gayri resmi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen bu iş birliği hala Avrupa'nın düzensiz göçe karşı mücadele mekanizmasının merkezinde yer almaktadır. Eurobarometre verilerine göre, 2019 Avrupa seçimlerinde seçmenleri oy kullanmaya itmiş olabilecek AB'nin karşı karşıya olduğu başlıca sorunlar listesinde dördüncü sırada göçün yer alması, gelecekte de bu konunun gündemde kalacağını işaretidir.

Türkiye, AB'nin göç politikalarında denklem içinde kalacak ülkelerin başında gelmektedir. AB göç politikaları hangi yöne evrilirse evrilsin, ağırlıklı olarak transit ülke

konumuna gelen Türkiye'nin göç politikaları ve uygulamaları AB'yi doğrudan etkilemeye devam edecektir. AB kendi içinde kararlar alıp adımlar atarken Türkiye'nin göç politikalarından bağımsız hareket etmesi düşünülemez. Türkiye'nin sınır yönetimi, başta vize olmak üzere düzenli göç rejimi, düzensiz göçle mücadele kapasitesi ve uluslararası koruma uygulamaları ve bunlara ilişkin koyduğu ve halen koruduğu rezervler AB göç politikalarının sonuçlarını etkileyecek hususlardır. Küresel ve bölgesel göç yönetiminde "kölfe/sorumluluk" paylaşımının salt mali katkıdan ibaret olmadığına ısrarla vurgulanması da bundandır.

Extended Abstract

The purpose of this study is to comprehend the development of EU migration policies and analyze the externalization of EU's migration management through its cooperation with Turkey. The questions to which the study seeks to answer are the following: How were the migration policies of the European Union developed? What is the role of Turkey-EU cooperation in EU migration management? To what extent does the EU-Turkey Statement on March 18 symbolize the externalization of EU migration policy? Our analysis is based on heterogeneous sources: the scientific literature on EU migration policies, official documents, relevant international agreements, and media sources.

Migration management is one of the central elements of the European political agenda and it also has an increasing influence on the external relations in the European Union. Our opinion is that securitization of the migration problem entails the control of migration flows outside the borders and the creation of buffer zones.

Issues related to migration fell within the scope of the States but with the development of the European project, the power of the supranational institutions in the Union in these areas has gradually increased. After years of inaction by the European Community on migration, European countries first developed intergovernmental cooperation to regulate the flow of migrants. With the Treaty of Maastricht and later the Treaties of Amsterdam and Lisbon, the intergovernmental method was replaced by a partial common policy.

In this process, while EU migration policies were formed, the issue of migration began to be discussed from a security perspective. The securitization of migration has brought about the control of migration flows outside the borders and the creation of buffer zones, and the EU has chosen to externalize its migration management. In this context, Turkey is a transit country for many irregular migrants on the road to the EU and has an important role in the externalization of the EU migration policy as is a country whose contribution is needed for the success of these policies. In the EU-Turkey Migration Statement on 18 March 2016, both parties agreed to prevent the flow of migration to Europe from the 2015 migration crisis. It was presented as an emergency solution

in Europe. This cooperation, which was carried out using informal methods, is an important example in terms of the externalization of EU migration policies. Although seven years have passed, this statement has remained controversial both in its legal nature and in other aspects, and despite the passing years, this cooperation is still at the center of European policy against irregular migration.

Orcid

Ebubekir Tavacı <https://orcid.org/0000-0002-4152-915X>

Kaynakça

- AB Başkanlığı. *AB Antlaşması ve AB'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> adresinden alındı
- Alcandre, J.-J. (2016). L'Allemagne et la « crise des réfugiés ». *Allemagne d'aujourd'hui*, 216, 29-45.
- Amnesty International. (2017, Mart 23). *L'année de la honte pour l'Europe*. Récupéré sur <https://www.amnesty.fr/refugiés-et-migrants/actualités/année-de-la-honte-pour-leurope>
- Asar, A., & Öğdü, İ. (2021). *Yabancılar Hukukunda Geri Kabul*. Ankara: Seçkin.
- Balleix, C. (2013). *La politique migratoire de l'Union Européenne*. Paris: La documentation française.
- Basilien-Gainche, M.-L. (2020). L'emprise de la soft law dans la gestion des migrations en Europe. Dans M. Benlolo-Carobot, *Union européenne et migrations* (p. 155-177). Bruxelles: Bruylant.
- Bigo, D. (1998). Sécurité et immigration : vers une gouvernamentalité par l'inquiétude ? *Cultures & Conflits*, 31-32.
- Brochman, G. (1999). Controlling Immigration in Europe. In G. Brochman, & T. Hammar, *Mechanism of Immigration Control : A Comparative Analysis of European Regulation Policies* (p. 297-334). Oxford.
- Cassarino, J.-P. (2007). Informalising Readmission Agreements in the EU Neighbourhood. *The International Spectator*, 42(2), 179-196.
- Cassarino, J.-P. (2010). *Readmission Policy in the European Union*. European Parliament.
- Cournil, C. (2012). La politique de réadmission de l'UE avec les pays tiers : diversification et expansion de l'externalisation des contrôles migratoires. Dans L. Dubin, *La légalité de la lutte contre l'immigration irrégulière par l'Union européenne* (p. 187-251). Bruxelles: Bruylant.
- Danış, D. (2019). De la « porte ouverte » aux menaces d'expulsion : la présence syrienne en Turquie. *Migrations Société*, 177, 35-52.
- De Biolley, S. (2006). Les débuts : acquis de Schengen. *Revue internationale de droit pénal*, 77, 23-38.
- De Marcilly, C., & Garde, A. (2016, Haziran 13). *L'accord UE-Turquie et ses implications - Un partenariat incontournable mais sous conditions*. Récupéré sur Fondation Robert Schuman: <https://www.robert-schuman.eu/fr/doc/questions-d-europe/qe-396-fr.pdf>
- European Council. (1999, Ekim 16). *Tampere European Council 15 and 16 OCTOBER 1999 Presidency Conclusions*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
- European Council. (2015, Kasım 29). *Meeting of heads of state or government with Turkey - EU-Turkey statement*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/11/29/eu-turkey-meeting-statement/>
- European Council. (2016, Mart 18). *EU-Turkey statement*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

- European Council. (2023, Ocak 5). *Saving lives at sea and targeting criminal networks*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/saving-lives-sea/>
- European Parliament. (2016, Nisan 13). *Parliamentary Debate-Conclusions of the European Council meeting of 17 and 18 March 2016 and outcome of the EU-Turkey summit*. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2016-04-13-ITM-005_EN.html
- Gacon, H. (2001). L'harmonisation des politiques d'asile. *Plein droit*, 49(2), 42-48.
- Giannopoulos, C. (2019). Les accords de réadmission de l'UE : les enjeux de la gestion des migrants en situation irrégulière par délocalisation. *Quelle politique migratoire extérieure pour l'Union européenne ?* Strasbourg.
- Guerin, A. (2019). Déclaration UE-Turquie du 18 mars 2016 : la CJUE ou les singes de la sagesse. *La Revue des droits de l'homme*.
- Guiraudon, V. (2010). Les effets de l'europanisation des politiques d'immigration et d'asile. *Politique européenne*, 31, 7-32.
- Imbert, L. (2017). La coopération sans le(s) droit(s) : le foisonnement des accords « injusticiables » avec les pays tiers. *Plein droit*, 114(3), 45-48.
- Julien-Laferriere, F. (2008). La communautarisation de la politique migratoire. *Migrations Société*, 116(2), 59-71.
- Kafyke, C. (2006). L'adhésion de la Turquie à l'Union européenne : enjeux et état du débat. *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 5-72.
- Lahav, G., & Messina, A. (2005). The Limits of a European Immigration Policy: Elite Opinion and Agendas within the European Parliament. *Journal of Common Market Studies*, 43(4), 851-875.
- Lamort, S. (2016). Chapitre 2. La nécessaire construction d'un espace européen commun de l'asile. Dans S. Lamort, *Europe, terre d'asile? Défis de la protection des réfugiés au sein de l'Union européenne*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lavenex, S. (2006). Shifting up and out: The foreign policy of European immigration control. *West European Politics*, 29(2), 329-350.
- Le Monde. (2017, Mart 17). *Quel est le bilan du pacte migratoire UE-Turquie au bout d'un an*. Récupéré sur https://www.lemonde.fr/international/article/2017/03/17/pacte-migratoire-ue-turquie-quel-bilan-un-an-apres_5096504_3210.html
- Monceau, N. (2017). Les relations Turquie-UE face à la crise migratoire : quelles évolutions ? *Mouvements*, 90(2), 30-37.
- Morice, A., & Claire, R. (2013). Politiques de migration et d'asile de l'Union européenne en Méditerranée. *Confluences Méditerranée*, 87(4), 109-120.
- Rodier, C. (2008). Externalisation du contrôle des flux migratoires : comment et avec qui l'Europe repousse ses frontières. *Migrations Société*, 116(2), 105-122.
- Slominski, P., & Trauner, F. (2021). Reforming me softly – how soft law has changed EU return policy since the migration crisis. *West European Politics*, 93-113.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2013, Aralık 16). *Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması imzalandı*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa_adresinden_alindi
- T. C. Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar*. https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa_adresinden_alindi

- UNHCR. (2015). *Plus d'un million de personnes ont rejoint l'Europe par la mer en 2015*. Récupéré sur <https://www.unhcr.org/fr/news/stories/2015/12/568a7825c/dun-million-personnes-rejoint-leurope-mer-2015.html#:~:text=Ces%20chiffres%20ont%20%C3%A9t%C3%A9%20r%C3%A9cemment,la%20Gr%C3%A8ce%20et%20l'Italie>.
- UNHCR. *Operation Portal-Refugee Situations*. Retrieved from <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean>
- Van Middelaar, L. (2018). *Quand l'Europe improvise. Dix ans de crises politiques*. Paris: Gallimard, «Le Débat».
- Wa Kabwe-Segatti, A. (2009). Dimension extérieure de la politique d'immigration de l'Union européenne. *Hommes & migrations*, 1279(3), 140-.
- Weber, M. (1963). *Le savant et le politique*. Paris: Éditions 10/18.
- Wihl de Wenden, C. (2017). L'Europe face à la crise de l'accueil des réfugiés. Dans M. Wieviorka, *Les Solidarités* (p. 253-268). Auxerre, France: Editions sciences humaines.
- Wihl de Wenden, C. (2005). Vers une externalisation de l'asile. *Revue Projet*, 284(1), 19-25.